

Turvattomasti kiintynyt lapsi varhaiskasvatuksessa

Kirjallisuuskatsaus turvattomasti kiintyneen lapsen tunnistamisesta ja tukemisesta

ROKL0724 Kandidaatintutkielma

Laatija(t):
Emma Karvosenoja
Helmi Keränen

11.4.2024

Rauma

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Kandidatutkielma

Oppiaine: Kandidaatintutkielma
Tekijä(t): Emma Karvosenoja, Helmi Keränen
Otsikko: Turvattomasti kiintynyt lapsi varhaiskasvatuksessa
Ohjaaja(t): Yliopistonlehtori Anitta Melasalmi
Sivumäärä: 32
Päivämäärä: 11.4.2024

Varhaiskasvatuksen henkilökunta kohtaa työssään turvallisesti kiintyneiden lasten lisäksi paljon turvattomasti kiintyneitä lapsia. Turvattomia kiintymyssuhteita ja niiden vaikutusta ei ole kuitenkaan tutkittu varhaiskasvatuksessa tarpeeksi. Aiemmat tutkimukset aiheesta keskittyvät lähinnä kouluikäisiin lapsiin. Turvaton kiintymyssuhde näyttäytyy lapsen käyttäytymisessä, tavassa olla vuorovaikutuksessa ja lapsen vaihtelevina sosioemotionaalisina haasteina. Kiintymystietoisuus auttaa varhaiskasvatuksen henkilökuntaa tunnistamaan ja ymmärtämään turvattomasti kiintynyttä lasta. Empaattisuus ja laadukas vuorovaikutus toimivat turvattomasti kiintyneen lapsen tukemisen perustana.

Tämän tutkielman tavoitteena oli selvittää, kuinka tunnistaa turvattomasti kiintynyt lapsi varhaiskasvatuksessa sekä kuinka varhaiskasvatuksen henkilökunta voi tukea turvattomasti kiintynyttä lasta. Tutkielma toteutettiin kuvailevana narratiivisena kirjallisuuskatsauksena. Tutkielman tulosten perusteella turvattomasti välittevästi, ristiriitaisesti tai jäsentymättömästi kiintynyt lapsi voidaan tunnistaa varhaiskasvatuksessa. Tutkielmamme tulokset antavat myös tärkeää tietoa siitä, miten varhaiskasvatuksen henkilökunta voi tukea turvattomasti kiintynyttä lasta. Tutkielmamme tulosten mukaan turvattomasti kiintynyt lapsi hyötyy laadukkaasta vuorovaikutuksesta kasvattajiin, turvallisesta oppimisympäristöstä, johdonmukaisista ja rutiininomaisista toimintatavoista, täydentävänä kiintymyksenkohteena toimivasta omahoitajasta, sekä kasvattajien PACE-asenteesta ja siihen vaikuttavista kasvatuskäytänteistä.

Tutkimuksemme tulokset korostavat tarvetta kiintymystietoisuuden lisäämisestä. Lisäksi tulokset korostavat varhaiskasvatuksen henkilökunnan pysyvyyden tukemista lapsen elämässä. Turvattomasti kiintynyt lapsi tarvitsee eheytyäkseen varhaiskasvatuksessa korvaavia ja turvallisia kiintymyssuhteita. Tutkimuksen tulokset antavat tukea myös sille, että varhaiskasvatuksen henkilökunnan määrää suhteessa lapsiin tulisi resursoida enemmän, jotta pystytään takaamaan lapsen kehityksen kannalta merkitykselliset vuorovaikutussuhteet.

Avainsanat: Kiintymyssuhde, Turvaton kiintymyssuhde, Varhaiskasvatus, Varhaiskasvatuksen henkilökunta, Vuorovaikutus.

Sisällys

1	Johdanto	4
2	Varhaiskasvatus lapsen kiintymyssuhdetta tukemassa	6
2.1	Varhaiskasvatuksen henkilökunta	7
2.2	Varhaiskasvatuksessa tapahtuva vuorovaikutus	8
3	Kiintymyssuhde	9
3.1	Turvaton kiintymyssuhde	9
3.1.1	Välittelevä kiintymyssuhde	10
3.1.2	Ristiriitainen kiintymyssuhde	10
3.1.3	Jäsentymätön kiintymyssuhde	11
4	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	12
5	Tutkimuksen toteutus	13
5.1	Aineiston kuvaus	13
5.2	Aineiston analyysi	13
5.3	Aineiston luotettavuus ja eettisyys	16
6	Tulokset	18
6.1	Turvattomasti kiintyneen lapsen tunnistaminen varhaiskasvatuksessa	20
6.1.1	Välittelevästi kiintyneen lapsen tunnistaminen	21
6.1.2	Ristiriitaisesti kiintyneen lapsen tunnistaminen	22
6.1.3	Jäsentymättömästi kiintyneen lapsen tunnistaminen	22
6.2	Keinot turvattomasti kiintyneen lapsen tukemiseen varhaiskasvatuksessa	23
6.2.1	Turvallinen oppimisympäristö ja vuorovaikutussuhteet	24
6.2.2	Sosioemotionaalisten taitojen tukeminen	25
6.2.3	Johdonmukaisuus ja ennakoitavuus	26
6.2.4	Omahoitaja täydentävänä kiintymyksen kohteena	26
6.2.5	Terapeuttiset kasvatuskäytännöt	27
7	Pohdinta	28
	Lähteet	30

1 Johdanto

Tässä tutkielmassa tutkimme sitä, miten turvattomasti kiintyneen lapsen voi tunnistaa varhaiskasvatuksessa ja miten varhaiskasvatuksen henkilökunta voi tukea turvattomasti kiintynyttä lasta. Tämän tutkielman avulla haluamme jakaa tietoisuutta turvattoman kiintymyssuhteen tunnistamisesta ja sen tukemisesta varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatuksen henkilökunta kohtaa nykyään yhä useammin lapsia, joilla on haasteita tunne-elämässä ja kiintymyskäyttäytymisessä. Siitä huolimatta aiheetta on itsessään tutkittu vasta vähän varhaiskasvatuksen piirissä. Varhaiskasvatus on keskeisessä roolissa turvattomasti kiintyneiden lasten hyvinvoinnin ja eheytyksen tukemisessa, sekä korvaavien kokemusten tarjoamisessa. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan tulisi osata tunnistaa turvattomasti kiintyneet lapset ja olla tietoisia siitä, miten ja millä tavoilla he voivat tukea turvattomasti kiintyneitä lapsia (Väliavaara, 2010). Aikaisemmat aiheesta tehdyt tutkimukset ovat keskittyneet kasvattajien terapeuttiseen PACE-asenteeseen ja siihen liittyviin kasvatuskäytäntöihin, sekä omahoitajaan, joka toimii lapsen täydentävänä kiintymyksen kohteena varhaiskasvatuksessa (Sinkkonen, 2018; Väliavaara, 2010).

Tässä työssä käytämme John Bowlbyn kiintymyssuhdeteoriaa, jota pidetään yhtenä 1900-luvun tärkeimmistä psyykkisen kehityksen teorioista. Bowlbyn kiintymyssuhdeteorian avulla voimme tarkastella erilaisten kiintymyssuhteiden muodostumisen perusteita ja siten syventää ymmärrystä siitä, miten nämä suhteet vaikuttavat lasten käyttäytymiseen. Kiintymyssuhteet jaottelemme Bowlbyn ja myöhemmin Bowlbyn kiintymyssuhdeteoriaa jatkaneen Mary Ainsworthin kehittämän neljän kiintymysmallin mukaan. Ainsworth luokittelee kiintymyssuhteet turvalliseen ja turvattomaan, sekä turvattoman kiintymyssuhteen hän jakaa välttelevään, ristiriitaiseen ja jäsentymättömään kiintymystyyliin (Bowlby, 1997; Crouch, 2015; Sinkkonen, 2018).

Kiintymyssuhdeteoria auttaa varhaiskasvatuksen henkilökuntaa ymmärtämään, miten lapsen varhaiset kiintymyssuhteet vaikuttavat lapsen myöhempään kehitykseen ja käyttäytymiseen. Tämä ymmärrys auttaa turvattomasti kiintyneiden lasten tunnistamisessa ja tukemisessa. Lapsen kiintymystyyli näyttäytyy lapsen käyttäytymisessä, tavassa olla vuorovaikutuksessa, ja näkemyksessä itsestään suhteessa muihin. Turvattomasti kiintyneillä lapsilla on tyypillisesti haasteita vuorovaikutussuhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä, sekä muissa päiväkodin arjessa tarvittavissa taidoissa (Crouch, 2015; Väliavaara, 2010). Turvallisesti kiintynyt lapsi

sen sijaan kykenee muodostamaan ja ylläpitämään merkittäviä vertaissuhteita ja selviää päiväkodin haastavistakin tilanteista. Lapsi kokee olevansa arvostettu ja turvassa (Crouch, 2015).

2 Varhaiskasvatus lapsen kiintymyssuhdetta tukemassa

Varhaiskasvatus määritellään (OPH, 2022) yhteiskunnallisena palveluna, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen ensisijaisena tehtävänä on lasten kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistäminen yhteistyössä huoltajien kanssa (OPH, 2022).

Opetushallituksen (2022, s.24) sanoin ”varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa”. Varhaiskasvatus on keskeisessä roolissa turvattomasti kiintyneen lapsen hyvinvoinnin ja eheytyksen tukemisessa tarjoamalla korvaavia kokemuksia lapselle (Väliavaara, 2010). ”Varhaiskasvatusympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä, kehitys ja muut asiat huomioon ottaen” (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 10§).

Turvattomasti kiintyneellä lapsella saattaa ilmetä haasteita millä vaan kehityksen osa-alueella. Tyypillistä lapselle ovat tunne-elämän vauriot ja itsesäätelytaitojen puutteellisuus.

Turvattomasti kiintyneiden lasten käyttäytyminen on tyypillisesti ikäistään kypsyyttä enemmän, jonka takia lapset ovat vaarassa tulla väärinymmärretyiksi (Väliavaara, 2010). Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lasten iän ja kehityksen mukaista kasvua ja kehitystä kokonaisvaltaisesti. Jokaisen lapsen terveyttä ja hyvinvointia tuetaan, sekä lapsia kohtaan toimitaan kunnioittavasti (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 3§). Jokaiselle lapselle pyritään luomaan turvallinen ja hyvä lapsuus. Jokainen lapsi nähdään ainutlaatuisena ja arvokkaana ja jokaisella on oikeus tulla kuulluksi ja ymmärretyksi yksilönä, sekä osana yhteisöä (OPH, 2022).

Päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta ovat varhaiskasvatuksen toimintamuotoja (OPH, 2022; Varhaiskasvatuslaki 540/2018 1§). Puhuessamme varhaiskasvatuksesta tässä tutkielmassa, viittaamme päiväkotitoimintaan. Päiväkotitoiminta onkin yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuoto. ”Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla” (OPH, 2022, s.20).

2.1 Varhaiskasvatuksen henkilökunta

Varhaiskasvatuksen henkilökunta on keskeisessä roolissa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen tukemisessa. Varhaiskasvatuksen henkilökunta tukee jokaisen lapsen identiteetin ja itsetunnon kehitystä, sosioemotionaalisia taitoja ja lasten vertaissuhteita. Opetushallituksen (2022) mukaan varhaiskasvatuksen henkilökunnan on pyrittävä luomaan luottamuksellinen suhde lapseen. Luottamuksellisen ja turvallisen suhteen luominen edellyttää ammattitaitoa ja tietämystä lapsiin vaikuttavista asioista. Turvallisen vuorovaikutussuhteen tärkeys varhaiskasvatuksen henkilökunnan ja lapsen välillä korostuu turvattomasti kiintyneiden ja traumatisoituneiden lasten kanssa (Väliavaara, 2010).

”Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajan ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet” (OPH, 2022, s.21). Varhaiskasvatuksen henkilökunta kohtaa työssään turvallisesti kiintyneiden lasten lisäksi myös lapsia, joilla on haasteita tunne-elämässä ja kiintymyskäyttäytymisessä. Turvattomasti kiintyneen lapsen kokemusmaailma eroaa tavanomaisesta ja lapsi saattaa oireilla täysin turvallisissa ja arkisissakin tilanteissa. Lapsi ei välttämättä ymmärrä aikuisten halua auttaa häntä. Varhaiskasvatuksen henkilökunta saattaa kokea, ettei heillä olisi keinoja auttaa lasta tämän epäjohdonmukaisen ja hämmentävän käytöksen takia. Varhaiskasvatuksen henkilökunnalta kuitenkin vaaditaan uteliaisuutta ja henkisiä voimavaroja lähteä selvittämään yhteyttä lapsen oireiluun ja sen takana vaikuttaviin kokemuksiin ja tunteisiin. Turvattomasti kiintynyt lapsi tarvitsee korvaavia kokemuksia ja vuorovaikutussuhteita, sekä tukea monella kehityksen osa-alueella normaalia enemmän eheytyäkseen (Väliavaara, 2010).

Varhaiskasvatuksen henkilökunta on myös vastuussa turvallisesta kasvu- ja oppimisympäristöstä, sekä kasvatus yhteistyöstä lapsen huoltajien kanssa. Turvallinen kasvu- ja oppimisympäristö ovat avainasemassa varhaiskasvatuksen henkilökunnan ja lapsen hyvinvointiin ja turvallisuuden tunteeseen (Hurme & Kyllönen, 2014). Varhaiskasvatuksen henkilökunnan tulee toimia yhdessä niin lapsen, kuin lapsen huoltajankin kanssa sekä tukea huoltajaa lapsen kasvatustyössä varhaiskasvatustilain (540/2018 3§) mukaisesti. Tässä katsauksessa emme kuitenkaan käsittele huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä, vaan keskitymme pelkästään päiväkodissa tapahtuvaan toimintaan varhaiskasvatuksen henkilökunnan ja lapsen välillä. Tutkielmassamme varhaiskasvatuksen henkilökunnaksi

määrittelemme lainmukaisesti päiväkodin kasvatusvastuulliset varhaiskasvatuksen opettajat ja lastenhoitajat.

2.2 Varhaiskasvatuksessa tapahtuva vuorovaikutus

Vuorovaikutuksen rooli varhaiskasvatuksessa on tärkeä. Lapsi rakentaa kuvaa itsestään suhteessa muihin vuorovaikutuksessa lasta ympäröivien merkityksellisten ihmisten kanssa (Hurme & Kyllönen, 2014; Koivula ym., 2022). Päiväkodissa lapsi rakentaa uusia vuorovaikutussuhteita lapsesta vastuussa olevien kasvattajien kanssa, sekä päiväkodissa olevien lasten kanssa (Keskinen & Virjonen, 2004; Koivula ym., 2022; Koivunen, 2019). Vuorovaikutus mahdollistaa ymmärretyksi tulemisen, muiden ymmärtämisen ja sen avulla lapsi voi jakaa ajatuksiaan, tunteitaan ja kokemuksiaan (Koivula ym., 2022).

Lapsen kasvatuksesta vastuussa olevien aikuisten tulee olla tietoisia lapsen normaalin kehityksen vaiheista tunnistaakseen ikätasoisesti lapselle tyypillisen ja epätyypillisen käyttäytymisen (Hurme & Kyllönen, 2014; Keskinen & Virjonen, 2004). Varhaiskasvatuksen henkilökunta on vastuussa jokaisen henkilökunnan jäsenen ja lapsen välisestä vuorovaikutussuhteesta. Hyvän vuorovaikutussuhteen rakentumiseen vaikuttaa aikuisen pyrkimys ymmärtää lasta mahdollisimman hyvin. Mahdollisimman hyvän ymmärryksen saavuttamiseksi on oltava läsnä, vastavuoroinen ja avoin (Hurme & Kyllönen, 2014; Koivula ym., 2022; Koivunen, 2019). Vuorovaikutussuhteen rakentumiseen vaikuttavat päiväkodissa varhaiskasvatuksen henkilökunnan toiminnan ja asenteiden lisäksi lasta ympäröivien aikuisten ja lasten pysyvyys. Lasta ympäröivien ihmisten tulisi pysyä mahdollisimman samoina, mahdollisimman kauan (Keskinen & Virjonen, 2004). Varhaiskasvatuksessa pyritään vaalimaan mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita varhaiskasvatuksen henkilöstön ja lapsen välillä (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 3§). Aikuisen ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen vaikuttaa myös olennaisena osana varhaiskasvatuksessa työskentelevän aikuisen vuorovaikutussuhteiden määrä päiväkotiryhmässä (Koivunen, 2019).

Varhaiskasvatuksessa vuorovaikutus tapahtuu pääsääntöisesti kasvokkain. Tällöin keskeisessä osassa verbaalin puhutun kielen lisäksi on myös vuorovaikutuksen nonverbaali ulottuvuus. Vuorovaikutuksen nonverbaali ulottuvuus varhaiskasvatuksessa muodostuu varhaiskasvatuksen henkilöstön ilmeistä ja eleistä, äänensävyistä ja äänentasapainosta, sekä kasvattajien kehon asennoista (Hurme & Kyllönen, 2014). Vuorovaikutuksessa lapsen kanssa korostuu katsekontaktin luomisen ja ymmärrettävien sanallisten viestien käyttämisen tärkeys (Koivunen, 2019).

3 Kiintymyssuhde

Käytämme tässä tutkielmassa John Bowlbyn kiintymyssuhdeteoriaa ja myöhemmin kiintymyssuhdeteoriaa jatkaneen Mary Ainsworthin kehittämää neljää kiintymystyyliä, turvallista, turvatonta-välittelevää, turvatonta-ristiriitaista ja turvatonta-jäsentymätöntä (Bowlby, 1997; Crouch, 2015; Sinkkonen, 2018). Terve ja turvallinen kiintymyssuhde on lapsen koko älyllisen potentiaalin kannalta välttämätöntä (Sinkkonen & Kalland, 2001; Väliavaara, 2010). Bowlbyn kiintymyssuhdeteorian mukaan vauvoilla on biologinen valmius kehittää turvallisuuden tunnetta tuovia kiintymyssuhteita. Teorian mukaan vauvojen on kehitettävä vähintään yksi tällainen kiintymyssuhde taatakseen onnistuneen sosiaalisen ja emotionaalisen kehityksen (Bowlby, 1997; Sinkkonen & Kalland, 2001). Vauva kehittää ensimmäisen kiintymyssuhteensa vauvan ensisijaiseen hoitajaan. Bowlbyn mukaan turvallisesti kiintyneelle lapselle kehittyvät hyvät sosiaalista osaamista edistävät tunnetaidot. Turvallisen kiintymyssuhteen omaavat lapset kokevat itsensä arvokkaiksi ja kykenevät luottamaan muihin, sekä pystyvät luomaan merkityksellisiä ihmissuhteita (Bowlby, 1997; Crouch, 2015; O'Shaughnessy ym., 2023; Väliavaara, 2010). Turvallisesti kiintynyt lapsi kokee muut ihmiset suojelevina ja luottaa siihen, että ihmiset ovat saatavilla ja kiinnostuneita lapsesta. Turvallisesti kiintynyt lapsi kokee empatiaa muita kohtaan, selviää stressaavista ja turhauttavista tilanteista ja kykenee ratkaisemaan konflikteja (Bowlby, 1997; Crouch, 2015; Sinkkonen & Kalland, 2001; Väliavaara, 2010).

3.1 Turvaton kiintymyssuhde

Turvaton kiintymyssuhde rakentuu, kun ensisijainen hoivaaja ei vastaa lapsen tarpeisiin johdonmukaisesti, on epäsensitiivinen, laiminlyövä tai torjuva. Tällöin lapsi maksimoi tai minimoi kiintymyskäyttäytymistään (O'Shaughnessy ym., 2023; Väliavaara, 2010). Turvattoman kiintymyssuhteen rakentumisen yleisimpiä syitä ovat lapsen kokema kaltoinkohtelu, väkivalta, sekä tunteiden ja tarpeiden laiminlyönti ja traumaattisille kokemuksille altistuminen (Sinkkonen & Kalland, 2001). Lapselle syntyy näkemys maailmasta epäluotettavana ja ennalta arvaamattomana. Lapsi kokee, ettei hänen tunteisiinsa ja tarpeisiinsa reagoida hänen tarvitsemallaan tavalla, joka heijastuu lapsen käyttäytymiseen (Crouch, 2015; Väliavaara, 2010). Turvattomasti kiintyneellä lapsella on tyypillisesti vaikeuksia muodostaa merkityksellisiä ihmissuhteita, sekä vaikeuksia luottaa itseensä ja muihin. Turvaton kiintymyssuhde vaikuttaa haitallisesti lapsen ihmissuhteiden lisäksi, tunne-elämään ja tunteiden säätelyyn sekä niiden kanssa selviytymiseen (Crouch, 2015; Sinkkonen

& Kalland, 2001; Väливаара, 2010). Turvaton kiintymyssuhde jaetaan Ainsworthin menetelmän mukaan kolmeen eri kiintymyssuhdetyyliin välttelevään, ristiriitaiseen ja jäsentymättömään. Kaikki turvattomasti kiintyneet lapset eivät kuitenkaan sovi näihin tiettyihin kiintymyssuhde malleihin. Tällöin turvattomasti kiintyneen lapsen oireilu ilmenee yhdistelmänä eri kiintymystyyleille tyypillistä toimintaa (Crouch, 2015; Sinkkonen & Kalland, 2001).

3.1.1 Välttelevä kiintymyssuhde

Välttelevä kiintymyssuhde syntyy, kun lapsen ensisijainen hoitaja toimii epäsensitiivisesti lapsen tunteita ja tarpeita kohtaan. Epäsensitiivisesti toimiva aikuinen ei ole tunnetasolla saatavilla ja torjuu lapsen yritykset lähestyä tai hakea lohtua (Väливаара, 2010). Aikuisen torjuvan käytöksen pohjalta lapsi minimoi kiintymyskäyttäytymisensä, sillä lapsi ei saavuta sillä aikuiselta hakemaansa turvaa (Gerhardt, 2004; Sinkkonen & Kalland, 2001; Väливаара, 2010). Tunteiden ilmaisun minimoiminen saa lapsen tuntemaan olonsa turvalliseksi. Välttelevästi kiintynyt lapsi oppii vähäisen tunteiden ilmaisun lisäksi mukauttamaan käytöstään tunteiden tukahduttamisella ja miellyttämällä muita (Väливаара, 2010). Varhaisen itsenäistymisen takia lapsi oppii pärjäämään yksin, ja hänestä tulee jo varhain riippumaton muista (Gerhardt, 2004; O'Shaughnessy ym., 2023; Sinkkonen, 2018). Lapsi kokee häpeää, jos ei pärjää yksin tai tarvitsee apua muilta (Sinkkonen, 2018; Väливаара, 2010). Välttelevästi kiintynyt lapsi kehittää itsesäätelyjärjestelmän, johon hän turvautuu tarvittaessa rauhoittaakseen itsensä, koska hänellä ei ole luotettavaa turvallista aikuista. Lapsi saattaa hakea turvaa hallinnan tunteesta rutiinien ja taikauskaisen käyttäytymisen avulla (Sinkkonen & Kalland, 2001, Väливаара, 2010).

3.1.2 Ristiriitainen kiintymyssuhde

Ristiriitainen kiintymyssuhde syntyy, kun lapsen ensisijainen hoitaja toimii arvaamattomasti ja epä johdonmukaisesti lasta kohtaan, jolloin lapsi ei kykene ennakoimaan aikuisen reaktiota (O'Shaughnessy ym., 2023; Väливаара, 2010). Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi hakee turvaa muista ihmisistä, sillä ei koe pärjäävänsä yksin (Sinkkonen, 2001; Väливаара, 2010). Lapsi tuntee olonsa turvalliseksi, maksimoidessaan tunteiden näyttämisen. Arvaamattomasti toiminut aikuinen on saattanut reagoida lapseen ainoastaan silloin, kun lapsi on lähestynyt häntä kovaäänisesti ja aggressiivisesti. Tämän käytöksen pohjalta lapsi oppii tunneilmaisuiden liioittelemisella saavansa huomiota, jolloin tästä muodostuu lapsen keino hakea turvaa

(Gerhardt, 2004; O'Shaughnessy ym., 2023; Sinkkonen, 2001). Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi ei kuitenkaan rauhoitu saadessaan aikuisen huomion, koska pelkää tämän vetäytyvän uudestaan. Lapsen tunnetila ohjaa täysin lapsen käyttäytymistä. Tunteen voimakkuudesta riippumatta lapsi ilmaisee tunteensa aina hyvin voimakkaasti, sillä hänellä ei ole keinoja sanoittaa tunteitaan (O'Shaughnessy ym., 2023; Sinkkonen & Kalland, 2001).

3.1.3 Jäsentymätön kiintymyssuhde

Jäsentymätön kiintymyssuhde syntyy, kun lapsen ensisijainen kiintymyksen kohde on täysin kyvytön huolehtimaan lapsen tarpeista tai ajoittain jopa vaarallinen (Gerhardt, 2004; O'Shaughnessy ym., 2023; Sinkkonen, 2001; Väliavaara, 2010). Lapsi ei tyypillisesti hae hoivaajaltaan turvaa koska kokee hänet uhkaavana. Jäsentymättömästi kiintynyt lapsi ei kykene organisoimaan käyttäytymistään tunteakseen oloaan turvalliseksi (O'Shaughnessy ym., 2023; Väliavaara, 2010). Pelossaan ja ratkaisemattoman pulman edessä lapsen lähestymis- ja välttämisyrittämiset ovat yhtä voimakkaita. Lapsi saattaa tällöin lähestyä hoivaajaansa turvan saamiseksi, vaikka hoivaaja on lapsen pelon lähde (Sinkkonen, 2001). Lapsella ei ole mahdollisuutta ratkaista pulmaa, joka johtaa lapsen hämmentävään ja jäsentymättömään käytökseen (Gerhardt, 2004; O'Shaughnessy ym., 2023; Sinkkonen & Kalland, 2001). Jäsentymättömästi kiintyneellä lapsella on kohonnut riski sairastua erilaisiin psyykkisiin häiriöihin ja lapsi tarvitsee tyypillisesti terapeutista ammattiapua, ja korjaavia kokemuksia eheytyäkseen (Sinkkonen & Kalland, 2001; Väliavaara, 2010).

4 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Toteutimme kandidaatintutkielman teoreettisena tutkimuksena. Tutkimusmenetelmänä käytimme kuvailevaa, narratiivista kirjallisuuskatsausta. Kirjallisuuskatsaus on tutkimusmenetelmä, joka perustuu aiempaan aiheesta tehtyyn tutkimukseen (Salminen, 2011; Vilkka, 2023; Kangasniemi ym., 2013). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus pyrkii vastaamaan mahdollisimman kattavasti ja johdonmukaisesti tutkimuskysymykseen tai -kysymyksiin valitun aineiston perusteella (Kangasniemi ym., 2013; Vilkka, 2023). Tutkimuksemme lähtökohtana halusimme ottaa selvää turvattomasta kiintymyssuhteesta sekä siitä, miten turvattomasti kiintyneen lapsen voi tunnistaa. Halusimme tulevina varhaiskasvatuksen opettajina lähteä tutkimaan myös sitä, millä tavoin turvattomasti kiintynyttä lasta voi tukea varhaiskasvatuksessa. Näiden mietteiden pohjalta valitsimme tutkimuskysymyksiksemme seuraavat

1. Miten tunnistaa turvattomasti kiintynyt lapsi varhaiskasvatuksessa?
2. Miten varhaiskasvatuksen henkilökunta voi tukea turvattomasti kiintynyttä lasta varhaiskasvatuksessa?

Kandidaatintutkielmamme tarkoituksena oli selvittää miten tunnistaa turvattomasti kiintynyt lapsi varhaiskasvatuksessa ja miten varhaiskasvatuksen henkilökunta voi tukea turvattomasti kiintynyttä lasta varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksessamme varhaiskasvatuksen henkilökunnalla tarkoitamme varhaiskasvatuksessa lasten kasvatuksesta vastuussa olevia varhaiskasvatuksen opettajia ja lastenhoitajia. Varhaiskasvatuksella viittaamme päiväkodissa tapahtuvaan varhaiskasvatukseen, eli päiväkotitoimintaan.

5 Tutkimuksen toteutus

5.1 Aineiston kuvaus

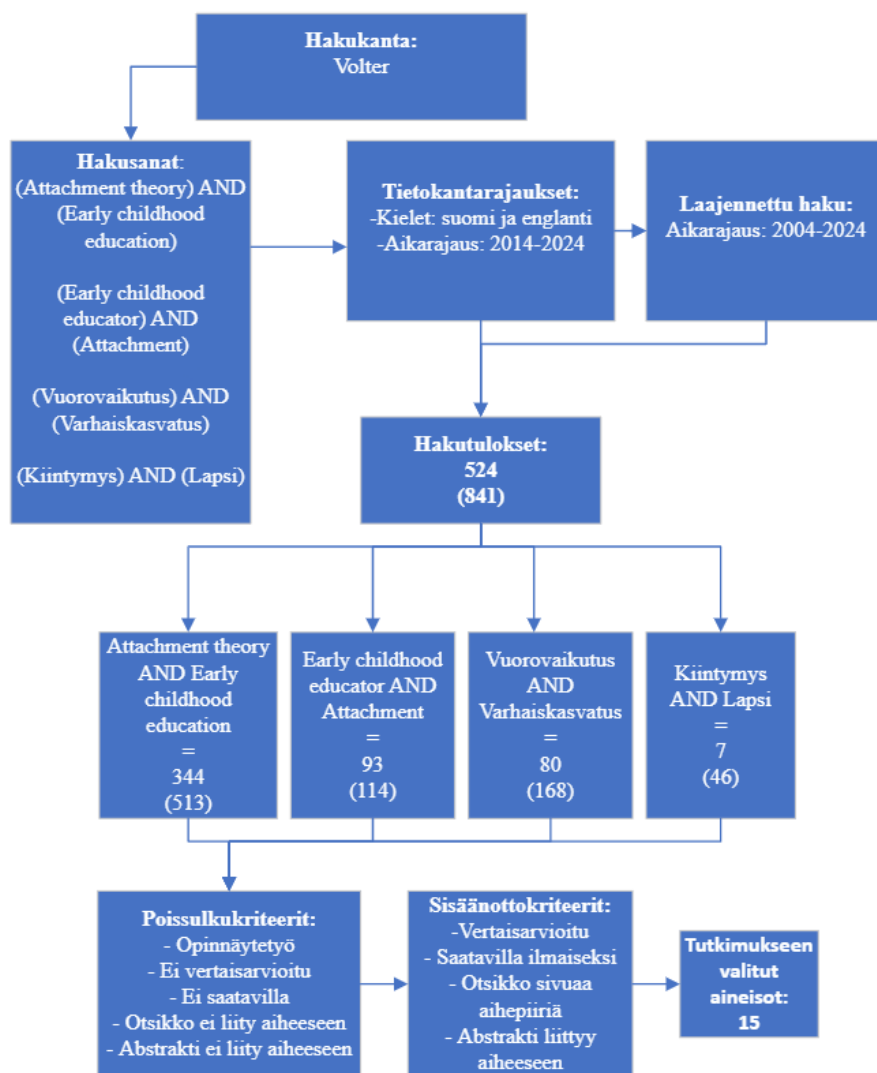
Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineisto koostuu aiheeseen liittyvästä aiemmin julkaistusta ja tutkimusaiheen kannalta merkityksellisestä tutkimustiedosta (Kangasniemi ym., 2013; Vilka, 2023). Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa tutkimusaineisto voi koostua laajasti hankitusta aineistosta ja katsauksessa käytettävä aineisto voi olla menetelmällisesti keskenään hyvinkin erilaista (Kangasniemi ym., 2013; Vilka, 2023). Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen aineiston valintaa ja analyysia voidaan pitää jatkuvana prosessina, sillä ne tapahtuvat osittain samanaikaisesti (Kangasniemi ym., 2013). Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen narratiivinen katsaustyyppi pyrkii ajantasaistamaan tietoa ja luomaan mahdollisimman selkeän ja helpolukuisen lopputuloksen. Sen avulla voidaan tuottaa ajantasaista tietoa opiskelijoille (Salminen, 2011). Narratiivisessa kirjallisuuskatsauksessa tavoitellaan tutkittavan ilmiön ymmärtämistä ja ymmärretyn johdonmukaista ja vakuuttavaa kuvailemista. Tutkimus aineistoa analysoidessa tutkijan ymmärrys tutkittavaa ilmiötä kohtaan laajenee, joka mahdollistaa teorian luomisen tutkittavasta ilmiöstä (Vilka, 2023).

5.2 Aineiston analyysi

Tässä tutkielmassa käytimme aineiston hankinnassa Turun Yliopiston omaa tietokantaa Volteria, jossa suoritimme aineiston hankintaan liittyvät haut ennalta asetettujen hakukriteerien mukaisesti. Hakusanoina käytimme seuraavia: *varhaiskasvatus*, *vuorovaikutus*, *kiintymys*, *lapsi*, *early childhood education*, *early childhood educator*, *attachment theory*, *attachment*. Suoritimme aineiston haut ennalta määritetyillä hakusanoilla, hyödyntäen Boolean logiikkaa. Boolean logiikan hyödyntämisen tarkoituksena oli käyttää AND-operaattoria hakusanojen kanssa. AND-operaattoria käyttäessä molempien hakusanojen tuottama tutkimusaineisto saadaan esille haussa (Vilka, 2023). Asetimme tietokantaan rajaukseksi suomen ja englannin kielen, sekä rajasimme aikaikkunan viimeiseen kymmeneen vuoteen, eli haimme aineistoa vuosilta 2014–2024. Suoritimme neljä hakua: (1) *attachment theory* AND *early childhood education*, (2) *early childhood educator* AND *attachment*, (3) *vuorovaikutus* AND *varhaiskasvatus*, (4) *kiintymys* AND *lapsi*. Lähdimme suodattamaan hauistamme saatua tutkimusaineistoa luomiemme poissulku- ja sisäänottokriteeriemme avulla. Suodatimme pois opinnäytetyöt ja aineistot, jotka eivät olleet saatavilla ilmaiseksi, sekä artikkelit, joita ei ollut vertaisarvioitu. Tämän jälkeen kävimme läpi aineistojen otsikot ja abstraktit, joiden

sopivuutta tutkimusaiheeseemme ja tutkimuskysymyksiimme arvioimme niiden valinnassa. Lopuksi kävimme jäljelle jääneet aineistot kokonaisuudessaan läpi. Käytimme analyyttistä lukutapaa tutkimusaineiston ymmärtämisen ja siihen mahdollisimman hyvän perehtymisen vuoksi. Tutkimusaineiston analyyttisen lukemisen ja sen kautta aineistoon perehtymisen kautta koimme, että aineisto ei ollut tarpeeksi kattava vastataksaan tutkimuskysymyksiimme (Vilka, 2023).

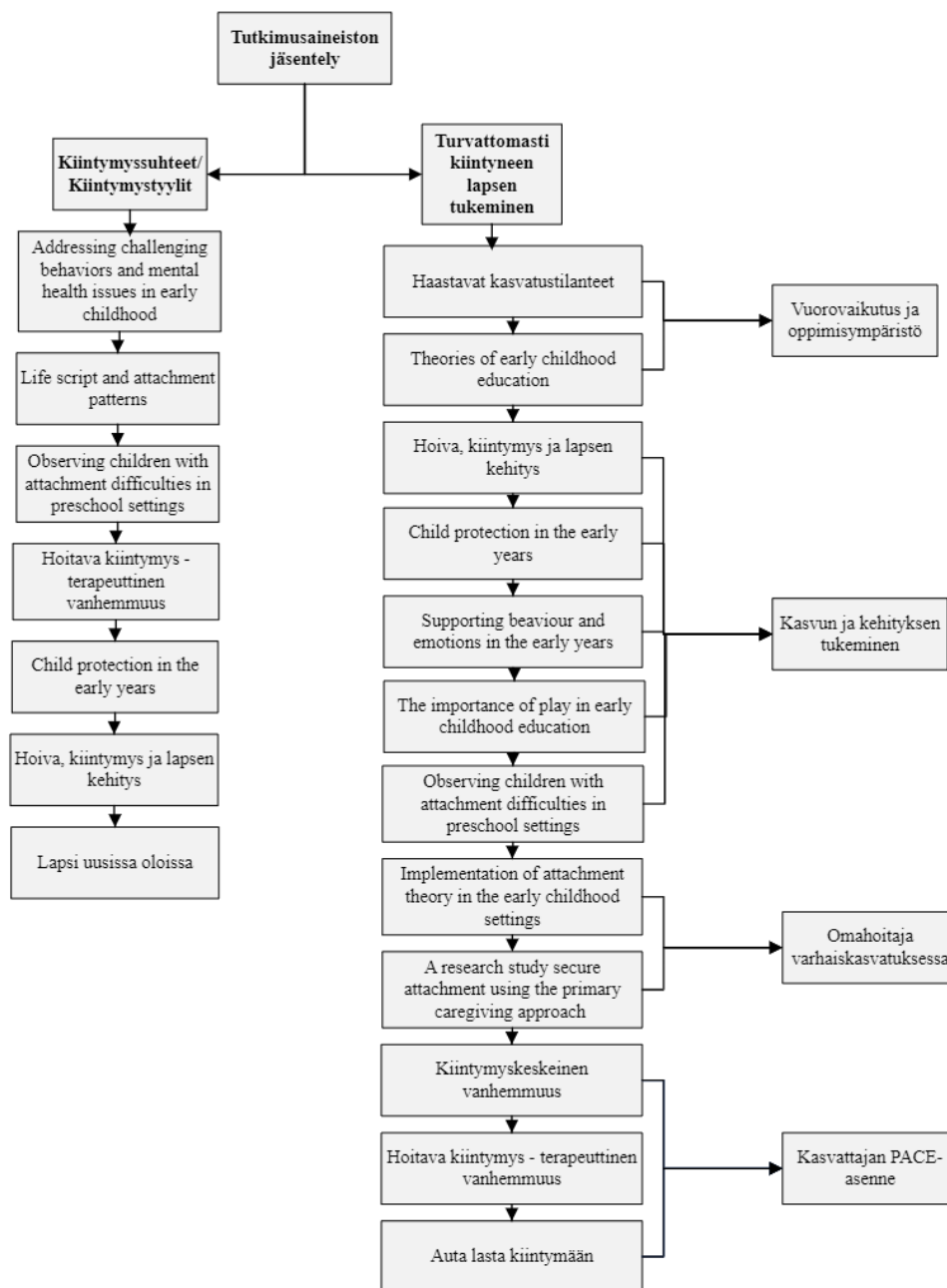
Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa aineiston riittävyys määräytyy tutkimuskysymysten ja niiden laajuuden mukaan (Kangasniemi ym., 2013). Koimme suorittamiemme hakujen perusteella, että emme saaneet tarvittavan kattavaa aineistoa tutkimuskysymyksiimme vastaamista varten. Laajensimme siis aineiston hakua tavoittaaksemme mahdollisimman kattavan aineiston. Suoritimme samat haut, käyttäen samoja tietokanta rajauksia, sekä samoja poissulku- ja sisäänottokriteerejä. Laajensimme ainoastaan aikaikkunaa kymmenellä vuodella, jolloin haimme aineistoa vuosilta 2004–2024. Laajennettujen hakujen avulla saimme tarpeeksi kattavan aineiston tutkimuksemme analysointia ja tutkimuskysymyksiimme vastaamista varten. Esittelemme seuraavaksi (kuvio 1) aineiston hakuprosessin, joka selventää ja auttaa ymmärtämään tutkimuksemme aineistonvalintaprosessia (Vilka, 2023).

Kuvio 1. Tutkimusaineiston hakuprosessi.

Tutkimukseen valikoidun aineiston avulla pystyimme vastaamaan tutkimuskysymyksiimme. Seuraavaksi esittelemme (kuvio 2) miten jäsentelimme aineiston ylä- ja alakategorioinnin avulla. Jaoimme aineistot ensin kahteen yläkategoriaan. Ensimmäisen yläkategorian alta löytyvä aineisto käsittelee kiintymyssuhteita ja eri kiintymystyylejä. Näiden aineistoiden avulla pystyimme vastaamaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme siihen, miten tunnistaa turvattomasti kiintynyt lapsi. Toisen yläkategorian alta löytyvä aineisto käsittelee turvattomasti kiintyneen lapsen tukemista varhaiskasvatuksessa. Kyseisten aineistojen avulla pystyimme vastaamaan toiseen tutkimuskysymykseemme siihen, miten varhaiskasvatuksen henkilökunta voi tukea turvattomasti kiintynyttä lasta. Turvattomasti kiintyneen lapsen tukemiseen liittyvän aineiston jaottelimme vielä neljään alakategoriaan sen mukaan, keskittyikö aineisto vuorovaikutukseen ja oppimisympäristöön, kasvun- ja kehityksen

tukemiseen, omahoitajaan varhaiskasvatuksessa vai PACE-asenteeseen ja siihen liittyviin kasvatuskäytäntöihin (Vilka, 2023).

Kuvio 2. Tutkimusaineiston jäsentely.

5.3 Aineiston luotettavuus ja eettisyys

Luotettava ja eettinen kuvaileva kirjallisuuskatsaus vaatii huolellista lähdemateriaalin valintaa, selkeää metodologiaa, avoimuutta ja eettisiä periaatteita koko prosessin ajan. Tutkimuksessa käytetyn menetelmän käyttöä ja lähdemateriaalien valintaa on perusteltu avoimesti ja läpinäkyvin keinoin (Kangasniemi ym., 2013; Vilka, 2023). Narratiivista

kuvailevaa kirjallisuuskatsausta käytetään tyypillisesti opetuslalla, mutta sitä on myös kritisoitu. Narratiivista katsausmenetelmää ei käytetä esimerkiksi hallinnollisissa ja poliittisissa päätöksentekoa käsittelevissä tutkimuksissa, koska sitä ei pidetä tarpeeksi tieteellisenä tutkimustapana niissä (Salminen, 2011). Kuvaileva narratiivinen kirjallisuuskatsaus soveltuu opetuslalla tekemäämme tutkimukseen ja aiheemme käsittelyyn kiintymyssuhteiden tunnistamisesta ja tukemisesta varhaiskasvatuksessa. Kuvailevan narratiivisen kirjallisuuskatsauksen aineiston hankinnassa ei tyypillisesti noudateta tarkkoja metodisia sääntöjä (Salminen, 2011; Vilka, 2023). Suoritimme kuitenkin tieteellisen tietokannan kautta aineistomme haun mahdollisimman luotettavan lopputuloksen takaamiseksi. Kirjallisuuskatsauksen vaiheiden täsmentäminen on olennainen työkalu luotettavuuden ja eettisyyden arvioinnissa (Kangasniemi ym., 2013; Vilka, 2023). Tutkimukseen valittu aineisto on valikoitunut tieteellisen hakuprosessin ja hakukriteerien perusteella, sekä sen sopivuutta suhteessa tutkimuskysymyksiin on tarkasteltu kriittisesti. Hakuprosessissa eettistä tutkimustapaa edistää valikoitujen tutkimusten luotettava taulukointi. Olemme luoneet valikoidusta tutkimusaineistosta taulukon tulokset osioon (taulukko 1), sekä kuvasimme myös edellä (kuvio 1) aineiston hakuprosessin, joka ilmentää aineistomme läpinäkyvyyttä, luotettavuutta ja eettisyyttä (Vilka, 2023).

6 Tulokset

Tämän kirjallisuuskatsauksen tulokset auttavat varhaiskasvatuksen henkilökuntaa tunnistamaan ja tukemaan turvattomasti kiintyneitä lapsia tehokkaammin jatkossa. Katsauksen tulokset tarjoavat kattavaa ja ajankohtaista tietoa turvattomasti kiintyneiden lasten tunnistamisesta ja tukemisesta varhaiskasvatuksessa. Esittelemme tutkimuksessa käytetyt aineistot alla olevan taulukon (taulukko 1) avulla. Tutkimusaineiston jäsentelyn ylä- ja alakategorioinnin avulla (kuvio 2) esittelimme jo aiemmin tutkimuksen toteutus osiossa osana aineiston analyysia.

Taulukko 1. Tutkimusaineisto.

Tekijä	Teos	Julkaisupaikka	Julkaisuaika
Ahonen, L.	Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja	PS-kustannus	2017
Baytat, M.	Addressing challenging behaviors and mental health issues in early childhood.	Routledge	2020
Becker-Weidman, A. & Shell, D.	Auta lasta kiintymään. Vuorovaikutteinen kehityspsykoterapia traumaperäisen kiintymyshäiriön hoidossa	PT-kustannus	2008
Charles, M & Bellinson, J.	The Importance of Play in Early Childhood Education: Psychoanalytic, Attachment, and Developmental Perspectives	Routledge	2019
Cohen, L. E. & Waite-Stupiansky, S.	Theories of Early Childhood Education: Developmental, Behaviorist, and Critical	Taylor & Francis Group	2022
Ebbeck, M., Phoon, D. M. Y., Tan-Chong, E. C. K., Tan, M. A. B., & Goh, M. L. M.	A Research Study on Secure Attachment Using the Primary Caregiving Approach	Early childhood education journal	2015
Erskine, R. G.	Life Scripts and Attachment Patterns: Theoretical Integration and Therapeutic Involvement	Transactional analysis journal	2009
Frost, A., Fein, J., Templeton, S., Durrant, e. & Golding, K.	Observing Children with Attachment Difficulties in Preschool Settings: A Tool for Identifying and Supporting Emotional and Social Difficulties.	Jessica Kingsley Publishers	2012
Golding, K. S.	Hoitava kiintymys – terapeutinen vanhemmuus. Turvattomuutta ja traumoja kokeneiden lasten ja nuorten kasvun tukeminen. Kasvattajille ja ammattilaisille	PT-kustannus	2014
Grimmer, T.	Supporting Behaviour and Emotions in the Early Years: Strategies and Ideas for Early Years Educators	Routledge	2022
Hughes, D.	Kiintymyskeskeinen vanhemmuus. Toimivuutta kasvatukseen	PT-kustannus	2011
Lumsden, E. & Doyle, C.	Child Protection in the Early Years: A Practical Guide.	Jessica Kingsley Publishers	2018
Rusanen, E.	Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys	Finn Lectura	2011
Shirvanian, N. & Michael, T.	Implementation of attachment theory into early childhood settings	International education journal	2017
Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K.	Lapsi uusissa oloissa	Kustannus Oy Duodecim	2015

6.1 Turvattomasti kiintyneen lapsen tunnistaminen varhaiskasvatuksessa

Käsitlemme ensin ensimmäistä tutkimuskysymystämme, miten tunnistaa turvattomasti kiintynyt lapsi varhaiskasvatuksessa. Käsitlemme kysymystä päiväkodissa tapahtuvan varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Tutkimuskysymystä käsitellessä on kuitenkin tärkeää huomioida, että kiintymys on monimutkainen käsite ja siihen vaikuttavat monet eri tekijät. Kiintymyksen arvioiminen ja sen tunnistaminen on hankalaa, eikä tiettyjä toimintatapoja ja piirteitä voi aina yleistää (Lumsden & Doyle, 2018). Varhaiskasvatuksen ammattilaisten tehtävänä ei ole diagnosoida lasta vaan tarjota tukea. Turvattoman kiintymyssuhteen arviointi on monimutkainen ammattitaitoinen prosessi, joka vaatii moniammatillisen tiimin arvion (Lumsden & Doyle, 2018). Varhaiskasvatuksen ympäristön on kuitenkin oltava tietoinen kiintymyksestä ja kasvattajien on oltava tietoisia siitä, miten kiintymys vaikuttaa ja näyttäytyy lapsen elämässä (Charles & Bellinson, 2019; Grimmer, 2022). Kun varhaiskasvatuksen henkilökunta osaa yhdistää lapsen käyttäytymisen ja oireilun taustalla vaikuttavaan kiintymykseen, on heidän helpompi tukea ja toimia empaattisesti lasta kohtaan (Cohen & Waite-Stupiansky, 2022; Frost ym., 2012).

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen analysoinnin perusteella voidaan luoda johtopäätöksiä siitä, miten varhaiskasvatuksen ammattilainen voi tunnistaa turvattomasti kiintyneen lapsen varhaiskasvatuksessa. Kiintymyssuhdeteoria auttaa varhaiskasvatuksen henkilökuntaa ymmärtämään ja tunnistamaan turvattomasti kiintyneitä lapsia (Ahonen, 2017; Cohen & Waite-Stupiansky, 2022). Turvaton kiintymyssuhde tulee esille lapsen käyttäytymisessä, vuorovaikutuksessa ja näkemyksestä itsestään ja elämästään (Erskine, 2009). Turvaton kiintymys näyttäytyy tyypillisesti lapsen puutteellisina tai rajallisina sosioemotionaalisina taitoina, sekä käyttäytymisen ja sen organisoinnin haasteina (Ahonen, 2017; Golding, 2014; Grimmer, 2022). Varhaiskasvatuksen henkilökunnan on tunnistettava turvattoman kiintymyssuhteen lisäksi eri kiintymystyyliä tukeakseen lasta mahdollisimman laadukkaasti (Rusanen, 2011). Ensimmäinen tutkimuskysymys tarjoaa myös ratkaisun siihen, miten erottaa turvattomasti kiintynyt lapsi eri kiintymystyylien perusteella. Alla olevan kuvion (3) avulla esittelemme eri turvattomat kiintymystyyliä ja eri kiintymystyyliä tyypillistä käyttäytymistä, sekä oireilua. Kuvion (3) jälkeen esittelemme vielä laajemmin eri turvattomien kiintymystyylien tunnistamiseen liittyvää aineistoa.

Välttelevästi kiintynyt	Ristiriitaisesti kiintynyt	Jäsentymättömästi kiintynyt
<ul style="list-style-type: none"> • Hakee turvaa minimoimalla tunneilmaisuja • Ei pidä ihmissuhteita tärkeinä, on itsenäinen • Vaikeuksia ilmaista tunteita, tunteet vaihtuvat nopeasti • Puutteelliset leikkitaidot, rajallinen mielikuvitus • Vaikeuksia pyytää tai vastaanottaa apua 	<ul style="list-style-type: none"> • Hakee turvaa tunteiden liioittelulla • Hakee turvaa muista ihmisistä, tarvitsee jatkuvaa huomiota • Tunteiden ilmaisu voimakasta • Kyvytön toimimaan yksin • Puutteelliset ongelmanratkaisutaidot • Vaikeus jäsentää aikatauluja, järjestyksiä ja rutiineja 	<ul style="list-style-type: none"> • Tunteiden ilmaisu organisoimatonta • Käyttäytyminen epäjohdonmukaista • Impulsiivinen ja kontrolloiva käytös hankaloittaa ihmissuhteita • Peittää ahdistusta voimakkaalla ja aggressiivisella käytöksellä • Hakeutuu tuntemattomien lähelle

Kuvio 3. Turvattomien kiintymystyylien tunnistaminen.

6.1.1 Välttelevästi kiintyneen lapsen tunnistaminen

Välttelevästi kiintynyt lapsi on tyypillisesti rauhallinen, itsenäinen ja vaikuttaa ikäistään kypsemältä. Lapsen tunteiden ilmaisu on vähäistä ja tunnetilat vaihtuvat nopeasti. Lapsella on vaikeuksia ilmaista ja hallita etenkin negatiivisia tunteita, sillä lapsi kokee, että näiden tunteiden ilmaiseminen ei ole turvallista (Charles & Bellinson, 2019; Frost ym., 2012). Lapsi saattaa stressaantuessaan kiukustua ilman ulospäin näkyvää syytä, mutta rauhoittuu nopeasti (Frost ym., 2012). Lapsella on pakonomainen tarve itseluottamukseen, jonka takia ei ota mielellään apua vastaan muilta tai pyydä sitä. Lähtökohtaisesti lapsi ajattelee pärjäävänsä yksin (Frost ym., 2012; Golding, 2014; Rusanen, 2011). Välttelevästi kiintynyt lapsi ei pyri luomaan vertaissuhteita, eikä ota kontaktia kasvattajiin. Lapsi välttelee vuorovaikutustilanteita ja ryhmätoimintoja (Bayat, 2020; Erskine, 2009; Frost ym., 2012). Vuorovaikutussuhteissa välttelevästi kiintynyt lapsi mukauttaa toimintansa välttelemällä omien tunteiden esiin tuomista ja miellyttämällä muita (Golding, 2014; Lumsden & Doyle, 2018). Välttelevästi kiintyneellä lapsella on usein hyvin rajallinen mielikuvitus, joka vaikuttaa lapsen rajallisiin leikkitaitoihin ja vaikeuteen keskittyä luovaan toimintaan (Frost ym., 2012; Sinkkonen & Tervonen-Arnkil, 2015).

6.1.2 Ristiriitaisesti kiintyneen lapsen tunnistaminen

Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi hakee huomiota ja turvaa tunneilmaisuiden liioittelemisella, riippumatta tilanteen vakavuudesta. Lapsi ei kuitenkaan automaattisesti rauhoitu saadessaan aikuisen huomion ja lohdutusta (Golding, 2014; Lumsden & Doyle, 2018; Rusanen, 2011).

Vahvan hylkäämiseksi tulemisen pelon takia lapsi on takertuva ja vaatii kohtuuttomasti emotionaalista tukea (Bayat, 2020; Erskine, 2009). Lapsi ei kykene toimimaan yksin, vaan vaatii aikuisen läsnäoloa ja huomiota jatkuvasti (Frost ym., 2012; Rusanen, 2011).

Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi turhautuu helposti etenkin ongelmanratkaisua vaativissa tilanteissa. Ryhmässä toimiminen on haastavaa, leikki on katkonaista ja vertaissuhteiden luominen hankalaa, sillä lapsi on koko ajan valppaana aikuisen toiminnasta. Lapsella on pyrkimys tyydyttää vain omat tarpeensa, koska ei kykene huomioimaan muiden tunteita ja tarpeita (Frost ym., 2012; Golding, 2014; Rusanen, 2011). Ristiriitaisesti kiintyneellä lapsella on vaikeuksia ohjeiden noudattamisessa ja syy-seuraussuhteiden hyväksymisessä. Haasteita lapselle tuottaa myös rutiinit, sekä aikataulut ja järjestykset (Frost ym., 2012; Sinkkonen & Tervonen-Arnkil, 2015).

6.1.3 Jäsentymättömästi kiintyneen lapsen tunnistaminen

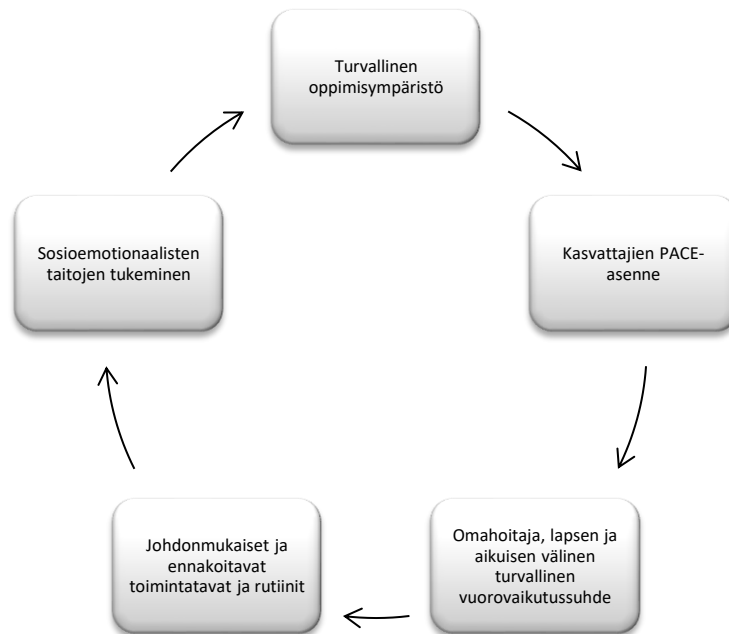
Jäsentymättömästi kiintynyt lapsi voi olla hiljainen ja sulkeutunut tai äänekäs ja aggressiivinen. Jäsentymättömästi kiintyneen lapsen tunteiden ilmaisu on epä johdonmukaista. Lapsella on vaikeuksia tunteiden tunnistamisessa, käsittelemisessä ja niiden erottelemisessä (Frost ym., 2012). Lapsi yrittää tyypillisesti ilmaista monia toisistaan eriäviäkin tunteita samanaikaisesti (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil, 2015). Käytös on organisoimatonta ja vaikuttaa hämmentävältä ulospäin. Lapsi saattaa hakea läheisyyttä tai olla vastusteleva ja välttelevä. Lapsi saattaa olla pelokas tai kontrolloiva ja yrittää komennella muita. Lapsi saattaa hakeutua aikuisen syliin, mutta käyttäytyä tilanteessa silti pelokkaasti tai jähmettyä (Bayat, 2020; Golding, 2014; Grimmer, 2022; Rusanen, 2011). Lapsi on kiinnostunut kavereista, mutta vertaissuhteiden luominen on hankalaa. Jäsentymättömästi kiintynyt lapsi käyttäytyy vertaissuhteissa tyypillisesti impulsiivisesti, aggressiivisesti tai kontrolloivasti (Golding, 2014). Lapsi saattaa hakeutua tuntemattomienkin ihmisten lähelle ja lapsen toimintaan ei vaikuta tunteeke lapsi ihmisen vai ei. Jäsentymättömästi kiintyneelle lapselle on tyypillistä kontrolloitu ja pakonomainen käyttäytyminen (Charles & Bellinson, 2019). Lapsen kognitiivinen kehitys on tyypillisesti ikäistään heikompi (Frost ym., 2012).

6.2 Keinot turvattomasti kiintyneen lapsen tukemiseen varhaiskasvatuksessa

Tässä luvussa käsittelemme toista tutkimuskysymystä siitä, miten varhaiskasvatuksen henkilökunta voi tukea turvattomasti kiintynyttä lasta varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksessa keskitymme päiväkodissa tapahtuvaan varhaiskasvatukseen. Toisen tutkimuskysymyksen analysoinnin perusteella saadaan vastaus siihen, millä tavoilla varhaiskasvatuksen ammattilainen voi tukea turvattomasti kiintynyttä lasta varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatuksen henkilökunnan tukea antavan toiminnan lähtökohtana turvattomasti kiintyneelle lapselle on kasvattajien ymmärrys siitä, että lapsi ei käyttäydy tahallaan hankalasti tai tietyllä tavalla. Lapsen haastavan käytöksen taustalla vaikuttavat lapsen puutteelliset sosioemotionaaliset valmiudet, sekä lapsen käyttäytymisen organisoinnin ja tunne-elämän haasteet (Ahonen, 2017; Golding, 2014; Rusanen, 2011).

Turvattomasti kiintyneen lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisen edellytyksenä ovat turvallinen kasvu- ja oppimisympäristö, laadukas vuorovaikutus ja kiintymystietoiset varhaiskasvatuksen ammattilaiset (Cohen & Waite-Stupiansky, 2022; Frost ym., 2012; Rusanen, 2011). Kiintymystietoiset ammattilaiset ovat tietoisia kiintymyksestä ja sen vaikutuksesta lapseen (Shirvanian & Michael, 2017). Mahdollisimman hyvän ja kohdennetun tuen tarjoamiseksi päiväkodin henkilökunnan tulisi pystyä tunnistamaan turvattomat kiintymystyyli, sekä niiden pohjalta tukea lasta mahdollisimman tehokkaasti (Cohen & Waite-Stupiansky, 2022; Rusanen, 2011). Aikaisempien tutkimusten mukaan turvattomasti kiintyneen lapsen tukemisessa auttavat myös johdonmukaiset ja ennakoitavat toimintatavat ja rutiinit, sosioemotionaalisten taitojen tukeminen, lapsen täydentävänä kiintymyksen kohteena toimiva omahoitaja ja kasvattajien käyttämä PACE-asetus, ja siihen liittyvät kasvatuskäytänteet (Golding, 2014). Alla oleva kuvio (4) ilmentää turvattomasti kiintyneen lapsen tukemisessa käytettäviä keinoja varhaiskasvatuksessa.

Kuvio 4. Turvattomasti kiintyneen lapsen tukeminen varhaiskasvatuksessa.

6.2.1 Turvallinen oppimisympäristö ja vuorovaikutussuhteet

Turvattomasti kiintynyt lapsi tarvitsee turvallisen ja johdonmukaisen oppimisympäristön varhaiskasvatuksessa. Lapsi tarvitsee korjaavia kokemuksia varhaiskasvatuksen henkilökunnan kanssa. Olennaista on siis lapsen ja lapsen kasvatuksesta vastuussa olevien aikuisten väliset turvalliset kiintymyssuhteet. Turvallisen kiintymyssuhteen perustana on laadukas vuorovaikutus ja turvallinen varhaiskasvatus ympäristö (Ahonen, 2017; Cohen & Waite-Stupiansky, 2022; Ebbeck ym., 2015; Frost ym., 2012). Leikki on olennainen osa varhaiskasvatusta, sekä lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä. Leikin kautta lapsi oppii uusia taitoja, omaksuu uusia tietoja ja muodostaa vuorovaikutussuhteita vertaisiinsa (Charles & Bellinson, 2019; Lumsden & Doyle, 2018). Turvattomasti kiintyneellä lapsella on vaikeuksia sitoa ja ylläpitää ystävyysuhteita. Leikki tilanteissa lapsella on vaikeuksia toimia vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa ja lapsi ajautuu herkästi ristiriitoihin (Golding, 2014). Turvattomasti kiintynyt lapsi tarvitsee leikki tilanteessa aikuisen jatkuvaa läsnäoloa ja tukea. Lasta tuetaan vuorovaikutussuhteiden rakentamisessa, ristiriitojen selvittämisessä, lapsen kokemusten ja tunteiden sanallistamisessa, sekä syy-seuraussuhteiden ymmärtämisessä niin arjen tilanteissa, kuin leikkihetkienkin ohessa (Charles & Bellinson, 2019; Frost ym., 2012; Golding, 2014).

6.2.2 Sosioemotionaalisten taitojen tukeminen

Turvattomasti kiintyneen lapsen arjen ja oppimisen taitoja sekä sosioemotionaalisia taitoja tulee tukea. Turvattomasti kiintyneellä lapsella on tyypillisesti normaalia enemmän haasteita oppimisessa. Haasteita ilmenee tyypillisesti päättelytaidoissa, ongelmanratkaisutaidoissa, joustavassa ja luovassa tekemisessä, tarkkaavuudessa ja kielellisissä taidoissa (Golding, 2014; Lumsden & Doyle, 2018). Pienryhmätoiminta, oman aikuisen saatavuus, lyhyet itsenäiset tehtävät ja mielenkiinnon kohteiden hyödyntäminen ovat keinoja tukea turvattomasti kiintyneen lapsen oppimista (Frost ym., 2012). Lapsen sosioemotionaalisia taitoja harjoitellaan yhdessä lapsen kanssa esimerkiksi sanallistamalla ja mallintamalla eri tunteita vuorovaikutuksessa muiden kanssa (Bayat, 2020; Grimmer, 2022; Lumsden & Doyle, 2018). Tunteiden käsittelyn apuna käytetään erilaisia materiaaleja, kuten tunnehahmoja, kuvia tai videoita. Tunteiden tunnistamista ja käsittelyä voidaan harjoitella myös satujen ja musiikin avulla (Charles & Bellinson, 2019; Frost ym., 2012). Turvattomasti kiintynyt lapsi tarvitsee tyypillisesti paljon apua etenkin epäonnistumisista ja pettymyksistä aiheutuvan ahdistuksen käsittelemisessä (Lumsden & Doyle, 2018). Epäonnistumisesta ja pettymyksestä aiheutuvaa ahdistusta ja siitä selviytymistä harjoitellaan yhdessä aikuisen kanssa esimerkiksi pelien avulla. Ensin aloitetaan peleistä, joissa kyse ei ole voittamisesta tai häviämisestä (Frost ym., 2012; Golding, 2014).

Välittelevästi kiintynyt lapsi tarvitsee tukea avun ja emotionaalisen läheisyyden vastaanottamisessa aikuiselta. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan tehtävänä on kannustaa lasta hyväksymään ja vastaanottamaan aikuisen tarjoama tuki (Cohen & Waite-Stupiansky, 2022; Frost ym., 2012). Lapsi tarvitsee kokemuksia siitä, että hän on arvokas ja hänen ei tarvitse pärjätä yksin. Lasta tuetaan reagoimalla mahdollisimman myönteisesti lapsen yrityksiin ilmaista itseään (Charles & Bellinson, 2019; Rusanen, 2011). Ristiriitaisesti tai jäsentymättömästi kiintyneen lapsen käytöksen taustalla vaikuttaa kokemus hylätyksi tai unohdetuksi tulemisesta. Lapsi tarvitsee jatkuvasti varmistusta tuttuun ja turvallisten aikuisten saatavuudesta (Charles & Bellinson, 2019; Frost ym., 2012) Tasaisin väliajoin katsekontaktin luominen lapseen, lapsen nimen sanominen ääneen ja lapsen osallistaminen ovat keinoja tukea lasta ryhmätilanteissa. Turvattomasti kiintyneen lapsen kanssa toimiessa on itse oltava tasapainoinen ja rauhallinen pystyäkseen kohtaamaan lapsen voimakkaatkin tunteet. Voimakkaiden tunteiden säätelyssä ja rauhoittumisessa lasta helpottaa aikuisen rauhallinen äänensävy, selkeät ilmeet ja eleet, sekä erilaiset rauhoittavat toiminnat, kuten aistileikit ja kaikenlainen luova käsillä tekeminen (Bayat, 2020; Charles & Bellinson, 2019;

Frost ym., 2012; Grimmer, 2022). Aikuisen rauhallinen ja empaattinen toiminta osoittaa lapselle, että hän on läsnä ja tahtoo auttaa lasta, eikä jätä lasta yksin hädän hetkellä (Ahonen, 2017; Cohen & Waite-Stupiansky, 2022; Grimmer, 2022).

6.2.3 Johdonmukaisuus ja ennakoitavuus

Turvattomasti kiintynyt lapsi tarvitsee ennakoivat rutiinit ja johdonmukaiset käyttäytymisodotukset, selkeät säännöt ja turvallisen ilmapiirin (Frost ym., 2012; Grimmer, 2022). Turvattomasti kiintyneen lapsen tukemisen kannalta on tärkeää luoda turvalliset ja rauhalliset rutiinit päiväkotipäiviin, jotka helpottavat lapsen sopeutumista ja eheytymistä (Cohen & Waite-Stupiansky, 2022; Frost ym., 2012). Siirtymätilanteet saattavat olla haastavia niiden epäjohdonmukaisuuden takia, joten niiden sujuvuuteen tulisi kiinnittää erityisesti huomiota. Selkeä kuvitettu päiväjärjestys, lapsen oma turvallisuuden tunnetta tuova pehmolelu, oma kuva naulakko paikalla ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten rutiinimainen ja johdonmukainen käytös siirtymätilanteissa helpottavat turvattomasti kiintynyttä lasta (Ahonen, 2017; Frost ym., 2012; Rusanen, 2011). Sääntöjen ja rajojen opetteleminen ja niiden noudattaminen saattaa olla haastavaa etenkin turvattomasti kiintyneillä lapsilla. Pelien ja leikkien kautta sääntöjen ja rajojen opetteleminen on tapa tukea turvattomasti kiintynyttä lasta (Charles & Bellinson, 2019).

6.2.4 Omahoitaja täydentävänä kiintymyksen kohteena

Varhaiskasvatuksen henkilökunta voi tukea turvattomasti kiintynyttä lasta valitsemalla hänelle ryhmästä omahoitajan, joka on turvallinen, sensitiivinen sekä luotettava. Omahoitaja tukee lapsen kehitystä, kasvua sekä oppimista toimimalla lapsen täydentävänä kiintymyksenkohteena (Ebbeck ym., 2015; Shirvanian & Michael, 2017). Aikaisempien tutkimusten mukaan turvattomasti kiintynyt lapsi hyötyy täydentävänä kiintymyskohteena toimivasta omahoitajasta varhaiskasvatuksessa (Frost ym., 2012). Omahoitaja reagoi lapsen tarpeisiin ja tunteisiin ja on saatavilla koko ajan, jolloin lapsi pystyy muodostamaan turvallisen kiintymyksen tähän. Omahoitaja oppii tuntemaan lapsen ja lapsen tarpeet läpikotaisin ja auttaa lasta terveen suhteen rakentamisessa itseensä ja muihin (Ebbeck ym., 2015; Frost ym., 2012; Shirvanian & Michael, 2017). Omahoitaja pyrkii auttamaan myös muita lapsen kasvatuksesta vastuussa olevia henkilöitä ymmärtämään lasta mahdollisimman hyvin, sekä tarjoaa lapselle mahdollisuuden luoda turvallisia suhteita myös muihin (Ebbeck ym., 2015; Frost ym., 2012).

6.2.5 Terapeuttiset kasvatuskäytännöt

Varhaiskasvatuksen henkilökunta pystyy tukemaan turvattomasti kiintynyttä lasta PACE-asenteen ja siihen liittyvien kasvatuskäytäntöjen avulla. Varhaiskasvatuksen henkilökunta hyödyntää leikkisää asennetta ja hyväksyy lapsen sellaisena, kuin lapsi on. Aikuiset erottavat lapsen erillisenä lapsen käyttäytymisestä, ovat aidosti kiinnostuneita lapsesta ja lapsen asioista, sekä toimivat empaattisesti lasta kohtaan. Aikaisempien tutkimusten mukaan PACE-asenteeseen perustuvat kasvatuskäytännöt ovat antaneet lapsille tilaa ja turvaa eheytymiseen ja tunteiden sekä kokemusten sanoittamiseen (Becker-Weidman & Shell, 2008; Golding, 2014; Hughes, 2011; Väliavaara, 2010). Leikkisyyttä korostava toiminta on empaattista ja vastavuoroista ja toiminta ohjaa lapsen kokemusta tuntea itsensä erityiseksi (Golding, 2014; Hughes, 2011). Leikkisä aikuinen tarjoaa lapselle erilaisia kokemuksia ja tuntemuksia iloisuuden, hauskuuden, spontaanisuuden ja huumorin avulla (Charles & Bellinson, 2019; Golding, 2014). Aikuinen hyväksyy lapsen tunteet, motiivit ja ajatukset ilman arvostelua tai yritystä muuttaa niitä (Becker-Weidman & Shell, 2008; Golding, 2014; Hughes, 2011). Hän on aidosti kiinnostunut lapsen käyttäytymisestä ja käyttäytymisen taustalla vaikuttavasta lapsen sisäisestä maailmasta. Tavoitteena on lapsen hyväksynnän ja turvallisuuden tunteen virittyminen (Becker-Weidman & Shell, 2008; Charles & Bellinson, 2019; Hughes, 2011). Aikuinen on empaattinen lasta kohtaan, osallistuu lapsen myönteisiin tunteisiin iloiten ja kielteisissä tunnetiloissa tukee ja lohduttaa lasta (Becker-Weidman & Shell, 2008; Hughes, 2011).

7 Pohdinta

Varhaiskasvatuksen henkilökunnan on oltava kiintymystietoisia tunnistaa ja tukeakseen turvattomasti kiintynyttä lasta. Varhaiskasvatuksen henkilökunta kohtaa työssään turvattomasti kiintyneitä lapsia kasvavissa määrin (Crouch, 2015; Väliavaara, 2010).

Tutkimuksemme tarkoituksena oli selvittää miten varhaiskasvatuksen henkilökunta voi tunnistaa turvattomasti kiintyneen lapsen ja miten varhaiskasvatuksen henkilökunta voi tukea turvattomasti kiintynyttä lasta varhaiskasvatuksessa.

Tutkimuksen tulokset tarjoavat tärkeää tietoa siitä, miten tunnistaa turvattomasti kiintynyt lapsi. Turvattomasti kiintyneellä lapsella on tyypillisesti puutteelliset tai rajalliset sosioemotionaaliset taidot, haasteita käyttäytymisessä ja käyttäytymisen organisoinnissa, sekä lapsen kiintymyskäyttäytyminen on poikkeavaa. Lapsen oireilu näkyy eri tavoilla riippuen siitä, onko turvattomasti kiintyneen lapsen kiintymystyyli välttelevä, ristiriitainen vai jäsentymätön (Crouch, 2015; Sinkkonen & Kalland, 2001; Väliavaara, 2010).

Tutkimustulokset tarjoavat tärkeää tietoa myös siitä, miten turvattomasti kiintynyttä lasta voidaan tukea varhaiskasvatuksessa. Tulokset korostavat varhaiskasvatuksen henkilökunnan kiintymystietoisuuden tärkeyttä (Väliavaara, 2010). Tutkimuksen mukaan lapsen kasvatuksesta vastuussa olevan aikuisen ja lapsen vuorovaikutussuhteen laadulla on merkittävä vaikutus turvattomasti kiintyneeseen lapseen. Tukeakseen turvallisten vuorovaikutussuhteiden muodostumista ja jatkuvuutta on vaalittava varhaiskasvatuksen henkilökunnan pysyvyyttä (Hurme & Kyllönen, 2014; Keskinen & Virjonen, 2004; Koivula ym., 2022). Haasteena koemme kuitenkin varhaiskasvatuksen henkilökunnan nopean vaihtuvuuden, joka johtuu varhaiskasvatusalan työolosuhteista ja alan matalasta palkkatasosta. Haasteena koemme myös henkilöstöressurssien vähäisyyden, sekä isot ryhmäkoot, joiden takia kasvattajilla ei välttämättä ole tarpeeksi aikaa vaalia merkityksellisiä vuorovaikutussuhteita (Koivunen, 2019).

Tämän lisäksi tutkimustulokset korostivat johdonmukaisia ja ennakoivia rutiineja ja toimintatapoja, sekä lapsen sosioemotionaalisten taitojen tukemista osana turvattomasti kiintyneen lapsen tukemista varhaiskasvatuksessa. Tutkimustulokset osoittivat turvattomasti kiintyneen lapsen hyötyvän myös omahoitajasta, joka toimii lapsen korvaavana kiintymyksen kohteena varhaiskasvatuksessa (Sinkkonen, 2018; Väliavaara, 2010). Omahoitaja ideana

kuulostaa erittäin hyvältä, mutta käytännössä sen toteuttaminen saattaa olla haasteellista, sillä on kuitenkin huomioitava varhaiskasvatuksen henkilöstöresurssit, jotka ovat rajalliset.

Tutkimustulosten analysoinnin perusteella tärkeimpänä tekijänä turvattomasti kiintyneen lapsen tukemisessa varhaiskasvatuksessa nostamme esille varhaiskasvattajien kiintymystietoisuuden, sekä varhaiskasvattajien terapeuttisen PACE- asenteen ja siihen liittyvät kasvatuskäytännöt, jotka antavat lapselle tilaa ja turvaa eheytymiseen, sekä tunteiden ja kokemusten sanoittamiseen (Väliavaara, 2010).

Kiintymyssuhteita ja niiden tukemista varhaiskasvatuksessa olisi mielestämme tärkeä tutkia lisää, sillä aihetta on tutkittu vasta vähän varhaiskasvatuksen piirissä. Tutkimus osoitti turvallisen kasvu- ja oppimisympäristön merkityksen turvattomasti kiintyneen lapsen hyvinvoinnin tukemisessa ja lapsen eheytymisessä (Hurme & Kyllönen, 2014). Jatkossa voitaisiin tutkia erilaisten varhaiskasvatuksen kasvu- ja oppimisympäristöiden vaikutusta turvattomasti kiintyneen lapsen kasvun ja kehityksen edistämässä.

Lähteet

- Ahonen, L. (2017). *Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja*. PS-kustannus.
- Bayat, M. (2020). *Early Relationships: The Foundation of Mental Health*. Teoksessa, *Addressing challenging behaviors and mental health issues in early childhood*. (2nd edition). Routledge. 22–44. <https://doi.org/10.4324/9780429201806>
- Becker-Weidman, A., & Shell, D. (2008). *Auta lasta kiintymään. Vuorovaikutteinen kehitypsykoterapia traumaperäisen kiintymyshäiriön hoidossa*. PT-kustannus.
- Bowlby, J. (1997). *Attachment and loss. Volume 1. Attachment*. Pimlico edition.
- Charles, M., & Bellinson, J. (2019). *The Importance of Play in Early Childhood Education: Psychoanalytic, Attachment, and Developmental Perspectives*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315180090>
- Cohen, L. E., & Waite-Stupiansky, S. (2022). *Theories of Early Childhood Education: Developmental, Behaviorist, and Critical*. (2nd edition). Taylor & Francis Group.
- Crouch, M. (2015). Attachment: What Is It and Why Is It so Important? *Kairanga*, 16(2), 18. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1240567.pdf>
- Ebbeck, M., Phoon, D. M. Y., Tan-Chong, E. C. K., Tan, M. A. B., & Goh, M. L. M. (2015). A Research Study on Secure Attachment Using the Primary Caregiving Approach. *Early childhood education journal*, 43(3), 233–240. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/research-study-on-secure-attachment-using-primary/docview/1667987980/se-2?accountid=14774>
- Erskine, R. G. (2009). Life Scripts and Attachment Patterns: Theoretical Integration and Therapeutic Involvement. *Transactional analysis journal*, 39(3), 207–218. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/life-scripts-attachment-patterns-theoretical/docview/207371427/se-2?accountid=14774>
- Frost, A., Fain, J., Templeton, S., Durrant, E., & Golding, K. (2012). *Observing Children with Attachment Difficulties in Preschool Settings: A Tool for Identifying and Supporting Emotional and Social Difficulties*. Jessica Kingsley Publishers.
- Gerhardt, S. (2004). *Rakkaus ratkaisee. Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys aivojen kehittymiselle*. (Suomentanut M. Kivirauma). WSOY.
- Golding, K. S. (2014). *Hoitava kiintymys – terapeutinen vanhemmuus. Turvattomuutta ja traumoja kokeneiden lasten ja nuorten kasvun tukeminen. Kasvattajille ja ammattilaisille*. PT-kustannus.

- Grimmer, T. (2022). *Supporting Behaviour and Emotions in the Early Years: Strategies and Ideas for Early Years Educators*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003137474>
- Hughes, D. (2011). *Kiintymyksen vanhemmuus. Toimivuutta kasvatukseen*. PT-kustannus.
- Hurme, K., & Kyllönen, T. (2014). *Turvassa! Vahvasta lapsen turvallisuuden tunnetta ja varaudu vaara tilanteisiin*. PS-kustannus.
- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-M., Jääskeläinen, P., & Liikainen, E. (2013). Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon. *Hoitotiede*, 25(4), 291–301.
- Keskinen, S., & Virjonen, H. (2004). *Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa*. TAMMI.
- Koivula, M., Siippainen, A., Eerola-Pennanen, P., & Böök, ML. (2022). *Valloittava varhaiskasvatus: oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia*. (3. Korjattu ja laajennettu painos). Vastapaino.
- Koivunen, P-L. (2009). *Hyvä päivähoito: Työkaluja sujuvaan arkeen*. PS-kustannus.
- Lumsden, E., & Doyle, C. (2018). *Child Protection in the Early Years: A Practical Guide*. Jessica Kingsley Publishers.
- Opetushallitus. (2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Viitattu 23.2.2024. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf
- O’Shaughnessy, R., Berry, K., Dallos, R., & Bateson, K. (2023). *Attachment Theory: The Basics*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203703878>
- Rusanen, E. (2011). *Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys*. Finn Lectura.
- Salminen, A. (2011). Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-476-349-3>.
- Shirvanian, N., & Michael, T. (2017). Implementation of attachment theory into early childhood settings. *International education journal*, 16(2), 97–115.
- Sinkkonen, J. (2001). *Lapsen puolesta*. (Toinen painos). WSOY.
- Sinkkonen, J., & Kalland, M. (2001). *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. WSOY.
- Sinkkonen, J., & Tervonen-Arnkil, K. (2015). *Lapsi uusissa oloissa*. Kustannus Oy Duodecim.
- Sinkkonen, J. (2018). *Kiintymyssuhteet elämäkaaressa*. Kustannus Oy Duodecim.

Varhaiskasvatuslaki (540/2018) Viitattu 23.2.2024.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>

Vilka, H. (2023). *Kirjallisuuskatsaus metodina, opinnäytetyön osana ja tekstilajina*.

Välivaara C. (2010). Ihmeet tapahtuvat arjessa, kiintymyssuhteissaan traumatisoituneiden lasten tukeminen varhaiskasvatuksessa. Pesäpuu ry. Lastensuojelun erityisosaamisen keskus. www.pesapuu.fi